

Nives Sulič Dular

>> JUŽNA AMERIKA JE NAŠA MATI, SLOVENIJA PA BABICA.<<

Ob knjigi *Otroci dveh domovin* avtorja Zvoneta Žigona
(Založba ZRC, Ljubljana, 1998)

Knjižni prvenec mag. Zvoneta Žigona, mladega raziskovalca na Inštitutu za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, obravnava slovenske izseljence oziroma še posebej pripadnike druge generacije, rojene torej že v novi domovini, v Južni Ameriki. Spričo njihovega velikega števila, zlasti v Argentini, je razumljivo, da je avtor največ pozornosti posvetil prav razmeram v tej državi, ki je še posebej zanimiva zato, ker so se ob koncu druge svetovne vojne v njej naselili številni pripadniki politične emigracije s svojimi specifičnimi značilnostmi in oblikovali svojevrstno kulturo. Ta se deloma razlikuje od kulture tistih izseljencev, ki so prišli v to državo med obema vojnama, bodisi zaradi ekonomskih vzrokov bodisi zaradi fašističnega pritiska na Primorskem.

natisnjena magistrska naloga, uspešno zagovarjana v okviru študija socialne in kulturne antropologije na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, razdelil na štiri obsežna poglavja. V prvem je opredelil nekatere pojme, povezane z raziskovanjem izseljenstva; drugo obravnava slovenske izseljence v Južni Ameriki (v Argentini, Urugvaju, Braziliji in Čilu) glede na čas izseljevanja in njihove etnične organizacije ter se končuje s primerjavo z izseljenci iz Litve; tretje poglavje obsega sintezo opažanj in analizo dobljenih podatkov, ki mu sledi kratek sklep oziroma povzetek prejšnjih treh poglavij; v četrtem poglavju pa se je odločil za natis svojega popotnega dnevnika s štirimesečne raziskovalne poti po Južni Ameriki in za izpovedi nekaterih izseljencev ter njihovih potomcev, ki govorijo o svojem življenju; tako je znanstvenemu, analitičnemu delu knjige postavil nasproti novinarske zapise, ki ga učinkovito dopolnjujejo; sledijo pogovori z izseljenci različnih generacij z različnih koncev sveta, povzetka v angleškem in španskem jeziku ter seznam literature.

Knjiga *Otroci dveh domovin* je zanimivo branje, ki nas prestavi na drugo celino, v drugačen življenjski utrip, ki so ga kljub drugačnosti zaznamovale slovenske korenine, zgodovina in kultura. Še posebej ga začutimo v pogovorih z informatorji in njihovih osebnih izpovedih, saj nas avtor popelje med Slovence, ki pa vendarle niso več samo to: »Starša sta začela prihajati v Brazilijo pred 37 leti ..., a nista nikoli do konca »prišla« - nikoli se nista prav vživela v novo kulturo, čeprav sta njena lojalna člana.« Pri tem pogovori z izseljenci iz ZDA, Kanade in Avstralije kljub zanimivim in mamljivim primerjavam kar nekako ne spadajo v pričujoči okvir, čeprav se tematsko navezujejo na obravnavano problematiko. Zanimivejši bi bili v kaki drugi knjigi, upamo, da nas bo avtor razveselil še s celo vrsto del s tega področja. Prav tako se zdi odvečna primerjava z litvanskim izseljenstvom, saj imajo Litva in njeni izseljenci kljub nekaterim stičnim točkam s Slovenijo drugačno zgodovino in kulturo kot Slovenija. V knjigi so tudi nekatera pojasnila v zvezi z načinom dela, pripravami in izvedbo raziskave, ki seveda ne smejo manjkati v predloženi magistrski nalogi, v publikaciji pa jih bralec čuti kot odvečne. Enako velja za

O slovenskih izseljencih v Argentini, Braziliji, redkeje v Urugvaju in Čilu, so pisali številni raziskovalci. O tem so objavljali prispevke tudi izseljenci sami, v publikacijah v Sloveniji in v tistih, ki so jih izdajale slovenske skupnosti v Južni Ameriki. Z Žigonovo knjigo pa smo v enem delu dobili prepotrebni vpogled v življenje slovenskih izseljencev in njihovih potomcev v vseh južnoameriških državah.

Avtor je svoje 269 strani obsegajoče delo, ki je v bistvu

IZSELJENSTVO

nekatero avtorjeve kvalifikacijske oznake lastnega dela, kot so »... unikatnost, inovativnost ...« tretjega poglavja, ki je »sad mojih lastnih zaključkov in sklepanj.« saj je to za znanstveno delo nekaj povsem samoumevnega in nikakršen unikum med tovrstnimi raziskavami. Pri tem se mi zdi problematično tudi navajanje stereotipov, ki govorijo o slovenskih kulturnih značilnostih, kot so organizacijska sposobnost, varčnost, umirjenost, natančnost, delavnost; v Sloveniji je namreč veliko Slovencev – tudi sama nisem nobena izjema –, ki jim prav teh sposobnosti žal primanjkuje!

Na koncu svoje sklepne besede avtor ugotavlja, da potrebuje slovensko izseljenstvo »enotno taktiko ohranjanja identitete«. Ker menim, da so si izseljenci oziroma njihovi potomci v različnih delih sveta precej različni, bi se sama težko strinjala s to ugotovitvijo. Tudi iz Žigonove knjige je razvidno, da so si v marsičem različni že izseljenci v – na primer – Argentini, pač glede na čas njihove izselitve, vzroke zanjo, pripadnost

določeni generaciji ali politično usmeritev. Zato bi jih bilo bolje kot neko homogeno celoto obravnavati kot skupine v določenem življenjskem okolju in temu prilagoditi način raziskovanja njihovih etničnih, kulturnih in drugih značilnosti in tudi »izseljenško« politiko v matični domovini, ki se bolj ali manj trudi, da bi jim pomagala ohranjanje kulturno identiteto njihovih prednikov. Upam, da bodo k temu vsaj malo pripomogli tudi etnologi, čeprav jih v avtorjevemu pozivu k interdisciplinarnemu delu med družbo znanstvenih strok, kot so kulturna antropologija, socialna psihologija, sociologija in zgodovina, ni mogoče zaslediti.

Ena izmed prvih ovir, na katero naleti raziskovalec slovenskega izseljenstva, je imenovanje, definiranje skupine ljudi, ki jo obravnava v svojem delu, če pri tem ne gre za izseljence prve generacije, torej Slovence, ki so se priselili iz Slovenije in kot prva generacija zaživeli v novi deželi. Žigon je to vprašanje ustrezno rešil, elegantno in (morda edino možno): imenuje jih »potomce izseljencev oziroma v Južni Ameriki rojene osebe slovenskega porekla«. S tem se spretno ogne pastem, ki se ponujajo ob vsakem poskusu definiranja Slovencev, rojenih že na tujem, oziroma čerem ob identifikaciji tistih elementov, zaradi katerih jih je še možno imenovati Slovence. Pravilno ugotavlja, da jih ne

moremo označevati za izseljence, saj se »niso nikamor selili, in tudi ne Slovence a priori«. Zelo povedna je tudi formulacija, v kateri ugotavlja, da je Argentina za pripadnike druge generacije njihova teritorialna domovina, Slovenija pa ostaja, čeprav je še nikoli niso videli, njihova kulturna domovina.

Analiza slovenske narodne identitete pri slovenskih izseljencih in še posebej pri njihovih potomcih, ki si jo je avtor izbral za osrednjo temo svoje magistrske naloge, je izredno zahtevna naloga. Kako se etnična identiteta manifestira, še zlasti pri drugi generaciji v Južni Ameriki, je tema, ki je izzvala že marsikaterega raziskovalca slovenskega izseljenstva in je – vsaj zame – eden najzanimivejših fenomenov slovenskega, pa tudi kakega drugega izseljenstva. Koliko je je še v tujem večinskem okolju? Avtor je v uvodu zadel v samo srž problema, ko je opisoval otroke slovenskih priseljencev, ki so se rodili že v novi domovini: »Nova kultura zanje ni nova, ampak je edina – vsaj edina prava ... Še

tako intenzivno prenašanje slovenstva na potomce ne more premagati fizične oddaljenosti, neoprijemljivosti, pravljičnosti specifične družbe, ki se imenuje Slovenija; manjka izkustvo teritorialne pripadnosti, premočna je navzočnost večinskega, *oprijemljivega* okolja ... Zrasli so v kulturi, katere okrog njih ni – pravzaprav je ni nikjer več, saj gre za vzorce, ki so jih s seboj prinesli njihovi starši in ki so ostali konservirani dolga desetletja...« Medtem pa je življenje v Sloveniji teklo naprej, se spreminjalo in preoblikovalo. Marsikateri izseljenec – enako velja tudi za drugo, tretjo ali četrto generacijo – je zato ob obisku Slovenije neprijetno presenečen, saj se izkaže, da dežele iz njegovih spominov, dežele njegovih staršev ali starih staršev ni nikjer več. Kako je torej s slovensko etnično identiteto na tujem, ki se mnogokrat manifestira na načine, ki v Slovincu iz Slovenije vzbujajo začudenje in osuplost? Morda pravih odgovorov na zastavljena vprašanja sploh ni in je odgovorov natančno toliko, kot je izseljencev – oziroma njihovih potomcev – samih.

Žigon pravilno ugotavlja, da je določanje stopnje identifikacije s »primarno« domovino glede na posameznikovo delovanje v izseljenškem društvu lahko zelo zavajajoče, saj na to vplivajo številni dejavniki. Ali je tisti, ki zaradi oddaljenosti od sedeža slovenskega društva le redko ali skoraj nikoli ne obiskuje društvenih

OTROCI DVEH DOMOVIN

ZVONE ŽIGON

prireditev, ali pa tisti, ki mu domače vzdušje, občasna nesoglasja ali čisto preprosto slovenska narodno zabavna glasba tam niso všeč, manj »lojalni«, manj »pravi« Slovenec kot tisti, ki redno zahaja v društvo in pomaga pri delu, pri tem pa nima v sebi niti kaplje »slovenske« krvi? Najzahtevnejši merili, s katerimi se

spopada raziskovalec slovenskega izseljenstva, ki ga zanima slovenska identita, sta objektivnost in distanca do izjav sogovornikov oziroma informatorjev, saj je ta skoraj nemogoča že zaradi preprostega dejstva, da je tudi sam Slovenec. Sogovorniki slovenskemu spraševalcu namreč neredko pripovedujejo stvari

olepšano, tako kot si sami želijo, da bi bilo, ali pa kot mislijo, da je pravilno. Tako lahko svojo povezanost z matično domovino ali slovensko identiteto precenijo. Njeno objektivnejše vrednote- nje bi bilo mogoče le po dolgotrajnem bivanju med informatorji, z analizo njihove socialne mreže, kar pa je pogosto nemogoče zaradi časovne stiske in omejenih denarnih sredstev za tak projekt. Tem težavam bi se bilo mogoče delno

ogniti tudi tako, da bi raziskovalec prihajal iz kake druge države, in ne iz Slovenije, oziroma iz kakega drugega etničnega oziroma kulturnega okolja (kar pa bi zaradi premajhnega poznavanja slovenske kulture zopet lahko povzročilo zaplete). Zanimivo bi bilo primerjati podatke in ugotovitve o slovenski etnični pripadnosti med potomci slovenskih izseljencev, če bi jih raziskal enkrat slovenski raziskovalec, drugič pa – na primer – Italijan ali Japonec. Tudi zato sem mnenja, da je distanca do »posameznih dogodkov, opažanj ali oseb, ki bi lahko name kot na raziskovalca delovali subjektivno«, kot piše Žigon, skorajda nemogoča. Žal. Pri dolgoletnem srečevanju s kulturo in ohranjanjem slovenske etnične identitete med slovenskimi izseljenci in njihovimi potomci v ZDA ugotavljam, da je vsako tako delo subjektivno, saj je subjektivna že izbira sogovornikov ali vprašanj izpraševalca, nezavedna ali zavedna selekcija podatkov itd.

Dobršen del kulturnega življenja vseh generacij Slovencev na tujem se navezuje na najrazličnejše društvene dejavnosti. Zelo pomembna je avtorjeva trditev, da je »eden glavnih vzrokov za nastanek izseljenskih društev ... želja po ohranitvi takega

etničnega stanja ali modela iz domovine, kakršen je bil v trenutku, ko so jo izseljenci zapustili. Društva torej pomenijo zatočišče pred asimilacijskimi vplivi, pobeg iz akulturacijske resničnosti«. Pri obravnavanju te tematike uporabi tudi posrečeno formulacijo, katere ime je zelo povedno, to je »klubna pripadnost oziroma identiteta«,

po kateri se ljudje identificirajo bolj s klubom, društvom in aktivnostjo v njem kot pa s slovenstvom, vzdušje pa je bolj »poldružinsko« (s preprički vred, ki so pač tudi del družinskega življenja), kot ga okvalificira Žigon. Ugotavlja, da imajo društva »vlogo nadomestka za pravo domovino (posebno pri prvi generaciji), s svojo prostorsko navzočnostjo fizično utelešajo teritorij domovine in s tem zmanjšujejo pomanjkanje *neoprijemljivosti* (pri drugi generaciji)«. Pri tem se mi zdi zanimiva tudi njegova ugotovitev, da imajo izseljenska društva in cerkev mobilizacijsko vlogo »predvsem pri članih družin, ki same niso sposobne vzdrževati zelene ravni identitete pri potomcih«, še posebej v primerjavi s stanjem med Slovenci v Združenih državah. Med

Slovenski dom v Chisholmu v Minnesoti, ZDA. (Foto: N.Sulič, 1996)

njimi so namreč precej drugačne razmere in mogoče bi bilo trditi, da so le tisti, ki si močno prizadevajo za ohranitev slovenske identitete v krogu svojega doma in pri vzgoji potomcev, zelo aktivni tudi v društvih; vanje že kmalu po rojstvu vpišejo tudi otroke, jih redno vodijo na društvene aktivnosti, itd. Prav tako so zanimive razlike med obema deloma sveta tudi kar zadeva problem dvojnosti identitete. Žigon namreč ugotavlja, da pri »prvi generaciji, rojeni doma, problema dvojnosti tako rekoč ni ...«. Prav ta generacija slovenskih izseljencev v ZDA, ki se je preselila tja iz Slovenije, je namreč boleče občutila breme dvojnosti, dvojne identitete v svojem življenju, saj je kmalu spoznala, da se asimilacijski pritiski večinske anglosaške družbe, ki si je priseljence želela čim prej preoblikovati po svoji podobi, razlikujejo od lastne želje po ohranjanju slovenske etnične identitete sredi ameriške družbe. Še posebej je to postalo opazno po rojstvu otrok, ko so starši postali razpeti med potrebo, da vzgajajo otroke v kulturi in jeziku svoje domovine ali v kulturi novega okolja, ki je bilo pravzaprav edini resnični dom te nove generacije. Knjiga *Otroci dveh domovin* odseva vso tragiko slovenskih političnih izseljencev v Argentini, ki »čakajo

na vrnitev« v Slovenijo, življenje pa teče naprej, tako v Argentini kot v Sloveniji. Zadnja se tako spreminja v deželo, ki je drugačna od one, ki so jo poznali še sami. Avtorju je tako uspelo plastično predstaviti tragično usodo (ujetost ???) tega dela slovenske emigracije, ki jo je pri izredno aktivnem kulturnem življenju zelo ohranjalo sovraštvo do komunističnega sistema v Sloveniji, vendar pa utegne prav ta »energetski naboj«, kot ga posrečeno imenuje Žigon, sedaj pripomoči k hitrejši kulturni asimilaciji v argentinsko okolje, saj se je v Sloveniji zamenjal politični sistem in je tako skoraj izgubil skupni »sovražnik«, ki je bil eden pomembnejših kohezivnih elementov med pripadniki te izseljenske skupnosti v Argentini. »Mit o vrnitvi« se je tako sesul

sam vase in se razblinil ob rastočem razočaranju nad dejstvom, da jih Slovenija ne pričakuje navdušeno kot zmagovalce oziroma da se pravzaprav ne meni kaj dosti zanje. Skupne vrnitve »Mojzesovega izgnanega ljudstva« torej ne bo. Namesto tega bo treba veliko moči in poguma za redefinicijo lastne politične in kulturne identitete ter sprejeti prihodnost v Argentini. Tam je namreč njihova prihodnost, saj so njihovi otroci predvsem Argentinci in šele potem Slovenci. In prav je tako. Ali kot pravi Žigon: »Slovenska politična emigracija je ... po skoraj petih desetletjih bivanja v Argentini končno resnično prispela tja.« Mita je konec, treba je priznati resničnost. Ne zavidam jim.

dr. Breda Čebulj Sajko

IZBRANA BIBLIOGRAFIJA VIROV IN LITERATURE NA TEMO ETNOLOŠKEGA PREUČEVANJA SLOVENSKEGA IZSELJENSTVA (1926-1993, Z NEKATERIMI DODATKI ZA OBDOBJE 1994-1999)

Arnšek Rosalija, *Povratek/prihod Slovencev iz slovenske politične emigracije iz Argentine v Slovenijo*, prosem. n., Ljubljana 1992

Bahovec Fred, Ljubljančan na Aljaski, Spomini in lovske zgodbe (ur. Bogataj J., Fajfar J., Ravnik M., Sulič N.), *Knjižnica GSED* 16, Ljubljana 1987

Baš Angelos, K slovenskemu imenu za etnologijo (1843-1857), *Traditiones* 10-12/1981-1983

Baš Franjo, Izseljenci, Izseljenstvo, Slovenska narodopisna bibliografija za leto 1929, *ČZN* 25/1930, snopič 3-4

Baš Franjo, Izseljenci, Izseljenstvo, Slovenska narodopisna bibliografija za leto 1930, *ČZN* 26/1931, snopič 3-4

Baš Franjo, Izseljenci, Slovenska narodopisna bibliografija za leto 1931, *ČZN* 27/1932, snopič 3-4

Baš Franjo, Izseljenci, Slovenska zgodovinska in narodopisna bibliografija za leto 1932, *ČZN* 29/1934, snopič 3-4

Bibliografije seminarških in diplomskih nalog študentov Oddelka za etnologijo, *GSED* 22/1982, št.

3 – *GSED* 31/1991, št. 1-2

Bilten Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, 1990, št. 1-2 – 1993, št. 5

Benigar Ivan, Pojem časa med Araukanci, *GSED* 22/1982, št. 4 (izšlo 1983)

Bizjak-Leskovec Ivana, Cerkno in Cerkljani (1910-1945), *Traditiones* 15/1986

Bogataj Janez, Trdinovi terenski zapiski – viri za etnološko raziskovanje spolnega življenja Dolenjcev in Belokranjcev v 2. polovici 19. stoletja, Janez Trdina – etnolog, *Knjižnica GSED* 3, Ljubljana 1980

Bogataj Janez, Promet, transport in komunikacijska sredstva, *Slovensko ljudsko izročilo* (ur. Baš Angelos), Ljubljana 1980

Bogataj Janez, *Mlinarji in žagarji v dolini zgornje Krke*, Novo mesto 1982

Bogataj Janez, Etnologija Slovencev, *GSED* 20/1981, št. 1 (izšlo 1982)

Bogataj Janez, *Domače obrti na Slovenskem*, Ljubljana 1989

Bagatelj Marjan, *Slovenci v Avstraliji*, s.n., Ljubljana